

Vladlen Maraiev

THE TRADE AND ECONOMIC MISSION OF THE OMNIPOTENT HOST OF DON COSSACK STATE IN UKRAINIAN HETMAN STATE IN 1918

The article is the study of foundation and activity of trade and economic mission of The Omnipotent Host of Don Cossack State in Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropadskyi in 1918. The Ukrainian-Don negotiations and their results, mission's staff, the activities of its leader Vladimir Lebedev in Kyiv are analyzed. The article based on the documents of the Central State Archive of the supreme bodies of power and administration of Ukraine (Kyiv), the State Archive of the Russian Federation (Moscow), published documents, press materials of 1918 and memoir literature.

Key words: trade and economic mission, negotiations, The Omnipotent Host of Don Cossack State, Ukrainian State (Hetmanate), V. Lebedev.

УДК 94(477.83/.86): 37.014 «1918/1919»

Андрій Королько

ОСВІТНЄ ЖИТТЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН НА ПОКУТТІ ПЕРІОДУ ЗУНР (1918–1919 рр.)

У статті розглянуто освітнє життя національних меншин на Покутті періоду Західно-Української Народної Республіки (1918–1919 рр.): висвітлено ставлення державних органів краю до польського шкільництва; проаналізовано українсько-польське протистояння у формуванні національної освітньої системи ЗУНР; показано приклади українсько-польського і українсько-єврейського зближення у сфері шкільництва. У результаті проведеної роботи автор прийшов до висновку, що, попри декларування органами влади ЗУНР (ЗО УНР) міжнаціонального миру, злагоди і партнерства, освітні процеси на Покутті проходили у формі українсько-польської конфронтації та намірів українсько-єврейського діалогу.

Ключові слова: Покуття, освіта, школа, Державний Секретаріат освіти і віросповідань, повітова шкільна рада.

Враховуючи основні національні традиції, влада ЗУНР чималу увагу приділяла становленню шкільництва. 6 листопада 1918 р. Українська Національна Рада (далі – УНРада) створила Державний Секретаріат освіти і віросповідань, який очолив професор Олександр Барвінський. Після переїзду уряду в Станиславів ним керував доктор Агенор Артимович. Від 17 квітня 1919 р. за освітню політику уряду відповідав письменник та педагог Антін Крушельницький [1, с. 399].

Основні державні закони щодо організації освіти уряд прийняв після злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р. Закон УНРади про основи шкільництва від 13 лютого 1919 р. встановив найважливіші засади освітньої політики держави, які полягали в запровадженні обов'язкового вивчення української мови у всіх навчальних закладах держави, організації достатньої кількості шкіл для національних меншин, створенні передумов для функціонування приватного шкільництва, надання педагогам статусу державних службовців, що суттєво підвищувало їх статус в суспільстві [1, с. 399; 2; 3, с. 114].

Незважаючи на труднощі (зруйновані війною і неопалювані навчальні заклади, нестача освітянських кадрів тощо) [4], молода держава особливо дбала про розвиток українського шкільництва, причому проводила цю політику з урахуванням інтересів національних меншин. На основі ухваленого УНРадою 16 лютого 1919 р. Закону «Про мови» [5], за яким українська отримувала статус державної, Державним Секретаріатом освіти і віросповідань 24 лютого цього ж року видано розпорядок про запровадження викладання нею у всіх державних середніх школах [6; 7, с. 79]. Упродовж першого етапу існування ЗУНР відкрито 20 українських гімназій, 3 реальні школи, 7 учительських семінарій [8, с. 81–82].

З перших днів революції УНРада зверталася до представників національних меншин краю, сподіваючись на їх підтримку та співпрацю. У відозві «Український Народ» від 1 листопада 1918 р. пропонувалось: «національні меншости Української держави – Поляки, Жиди, Німці – мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради» [9]. Водночас, «Покутський Вістник» наголошував: «Українці утворили свою державу на тих землях, де український народ жиє в більшости. Побіч Українців живуть у меншости Поляки і Жиди і їм належать ся ті самі горожанські права, що і Українцям... Поляки ще справді не прийшли до розуму і ще мріють про панованне над нами – та се дарма. Українці те панованне силою скинуть... Треба поводити ся з Поляками і

Жидами чемно, але і обережно, дбати про їх добро, але також насильство з їх сторони і замах на нашу Державу треба відкинути оружжям і то рішучо та безоглядно» [10].

Мета статті – дослідити освітнє життя національних меншин на Покутті періоду Західно-Української Народної Республіки (1918–1919 рр.).

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: висвітлити ставлення державних органів краю до польського шкільництва; проаналізувати українсько-польське протистояння у формуванні національної освітньої системи ЗУНР; показати приклади українсько-польського і українсько-єврейського зближення у сфері шкільництва.

У пропонованій статті Покуття окреслене територіями Коломийського, Печеніжинського, Снятинського, Городенківського, Товмацького повітів. Певні труднощі у визначенні кордонів історико-географічного району пов'язані зі специфікою розташування і локалізацією його меж істориками, етнологами, географами, мовознавцями.

Важливим джерелом для вивчення проблеми є неопубліковані матеріали, які зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Нами опрацьовано матеріали фонду 667 «Державний секретаріат освіти і віросповідань УНР в м. Станіславі. 1918–1919 рр.», зокрема звіти повітових комісаріатів покутських повітів про стан шкіл і навчання в 1918–1919 р., списки учителів і листування з повітовими шкільними комісаріатами краю тощо [11–18].

Значну кількість інформації з досліджуваної проблеми почерпнули з періодичних видань центральних інституцій і повітових органів влади ЗУНР: «Нове життя» (грудень 1918 – квітень 1919 р.), «Новини» (березень-квітень 1919 р.), «Товмацькі Вісти» (листопад 1918 – травень 1919 р.) та ін. Проте найбільше інформації зі стану шкільництва на Покутті отримали з коломийського часопису «Покутський Вістник» (листопад 1918 – травень 1919 р.). У часи воєнних подій листопада 1918 р., коли на Покутті бракувало достовірної інформації, Окружна Національна Рада м. Коломия вирішила видавати «Покутський Вістник», який ставив своїм завданням розвивати національну свідомість широких мас покутського громадянства і вести їх з українським народом до спільної мети – вільної, самостійної і нероздільної України [19]. Відстоюючи інтереси рідної Вітчизни, часопис постійно відгукувався на найбільш важливі події українського життя, інформував про становище краю у рубриках «Життя Покуття», «Телеграми і вісти». Загалом, джерелознавча цінність газетної періодики досліджуваної доби полягає в тому, що тут поміщувались матеріали з питань державного, національного, культурного, освітнього будівництва, практичної діяльності місцевих органів управління, суспільно-політичного та громадського життя.

Ще один корпус первинних джерел становить мемуарна література. Серед праць такого характеру слід виокремити свідчення очевидців тогочасних подій референта (секретаря) шкільної ради Снятинського повіту С. Фодчука [20], який дав стислу характеристику шкільництва краю у період національно-визвольних змагань західних українців 1918–1919 рр., та М. Бачинського [21], котрий охарактеризував тогочасний стан шкільництва Городенщини. До цих джерел слід підходити обережно, адже трапляються неточності, які слід через аналіз наявних архівних джерел з цієї проблеми порівнювати, корегувати.

Незважаючи на те, що національно-культурна і, зокрема, освітня сфера, міжетнічні відносини у сфері шкільництва ЗУНР знайшла відображення у дослідженнях багатьох українських авторів: О. Карпенка [22], Б. Ступарика [3], В. Великочого [7], Л. Шологон [1], І. Монолатія [23; 24], А. Боровик [25], О. Павлишина [26] та інших, проте особібно не зверталася увага на вивчення проблеми культурно-освітнього життя на Покутті у зазначений період.

Заклики вищих владних інституцій ЗУНР до політичних представницьких сил національних меншин в цілому не знайшли серед них бажаного розуміння. Жодна з неукраїнських політичних партій чи громадських організацій не виявила бажання взяти на себе відповідальність за формування і становлення ЗУНР, вироблення внутрішнього та зовнішньополітичного курсу держави, відмовляючись увійти до її владних структур. В. Великочий стверджував, що таке ставлення національних меншин до молоді західноукраїнської держави було вмотивованим, розглядалось від органічного неприйняття і протистояння – до конструктивного нейтралітету й персонального співробітництва стосовно української влади [7, с. 82].

Перше більше проявилось у польсько-українському протистоянні, небажанні колишніх урядових чиновників та адміністративних службовців польської національності долучитися до організації української влади. Зокрема, такий характер відносин в освітній сфері можна помітити з проаналізованих звітів та листування повітових комісаріатів покутських повітів з центральними органами влади ЗУНР про стан шкіл і навчання в 1918–1919 рр.

Повітова шкільна рада Печеніжинщини інформувала Державний Секретаріат освіти і віросповідань, що напередодні листопадового зриву 1918 р. у повіті переважали школи з українською мовою викладання. Однак польськомовні навчальні заклади знаходились у Печеніжині (5-класна змішана школа), Яблоніві (4-класна змішана), Слободі Рунгурській-копальні (нині

с. Слобода Коломийського району) (1-класна), Княждворі (1-класна) і Березові нижнім (нині с. Нижній Березів Косівського району). Останні дві школи зі встановленням ЗУНР за згодою батьків школярів автоматично перейшли на українську мову викладання. Через деякий час українізовано навчальні заклади і в перших трьох місцевостях. Щоправда, польська мова навчання як додаткова збереглась в усіх школах Печеніжинського повіту. Зауважимо, що на Покутті у цьому повіті найменше (лише 11) педагогів відмовились запрягти на вірність Українській державі; усі кваліфіковані учительські сили працевлаштовані. Станом на квітень 1919 р., на педагогічній ниві Печеніжинщини працювало 57 вчителів (за іншими даними шкільного повітового комісаріату, 53 педагоги) [14, арк. 1, 1 зв., 2].

На Коломийщині державний комісар І. Стрийський у порозумінню зі шкільним комісаріатом Коломийської окружної ради підготував «обіжник до всіх шкільних, громадських і парохіяльних урядів», згідно якого з 1 січня 1919 р. у школах замість польської обов'язково вводиться українська мова, польська мова може додатково викладатись за бажанням батьків учнів. У закладах краю, де втратили чинність викладання навчальних годин «в наслідок неуділювання польської мови, призначити треба на науку української мови і рахунків з узглядненням рідньої історії». У всіх школах Коломийського повіту українська мова мала стати обов'язковим предметом навчання [27; 28].

Складнішою була ситуація у Снятинському повіті. Згідно з повідомленням повітового комісара Г. Мартинця, у Снятині 24 листопада 1918 р. організовані збори вчителів краю, на яких прийнято розпорядження підписатися під документом, що засвідчував служінню українській національній владі. Польські педагоги, окрім одинадцятьох, які працювали по селах і посвоячилились з українцями, не підписались під розпорядженням. А тому склалась скрутна ситуація: у фахових школах та класичних гімназіях Снятина і Заболотова не вистарчало педагогів. Наприкінці 1918 р. серед 45 шкіл Снятинського повіту чинними було тільки 9, звільнено з педагогічної служби 82 учителів польської національності, які не запрягли на вірність Українській державі [29]. До того ж частина учителів-українців пішли на фронт в умовах українсько-польської війни захищати Вітчизну. Зокрема, 18 лютого 1919 р. дирекція української державної реальної школи в Снятині повідомляла Державний Секретаріат освіти і віросповідань про те, що на військову службу були покликані два її вчителі Іван Ґдуля і Володимир Сілецький: «Наслідком сего покликання припинена наука в IV-ій класі а відбуваєсь лише в трох низших класах [...]» [16, арк. 44].

Такий стан речей був виправлений: на спорожнілі місця польських учителів були запрошені молоді українські педагоги, які раніше не могли отримати посад, хоч мали відповідну кваліфікацію, а також повернулись кілька галицьких учителів, що до цього часу працювали у суміжних до Покуття населених пунктах Буковини. На середину грудня 1918 р. українізовано майже усі народні школи, на підвалинах створення були 4-класні школи для хлопчиків і дівчат у Снятині і Заболотіві. Сформовано підготовчий курс для вступу дітей до реальної гімназії у Снятині [29].

2 січня 1919 р. на засіданні повітової шкільної ради Василь Равлюк вніс пропозицію про перетворення двох колишніх польських шкіл для хлопців і дівчат у Снятині на українські, для національних меншин залишався тільки один клас, де дозволялось навчання рідною мовою. На засіданні цю резолюцію шкільного інспектора прийняли одногосно, позаяк 23 учителі польської національності, що працювали у цих снятинських школах, не підписали «приречення» українській владі, а тому звільнили з роботи і на їх місце влаштували українців. Подібне рішення прийняте і щодо п'ятикласної школи у Заболотіві [15, арк. 4, 4 зв.]. На початок 1919 р. не працювали шкільні заклади у с. Трійця і Залуччя над Черемошем, оскільки місцеві педагоги не запрягли на вірність Українській державі. У Джурові діти польської національності продовжували навчатись у польськомовній школі [15, арк. 4 зв.].

На повітовій учительській конференції, яка проходила у приміщенні колишньої польської гімназії м. Снятина 28–29 березня 1919 р., прийнято рішення, що у начальному процесі зняті плани, де подавався матеріал про польську історію та австрійську географію, у чотирьохкласних школах навчання ведеться виключно за українськими підручниками [15, арк. 3].

Станом на квітень 1919 р., у Снятинському повіті діяло 43 школи, працювало 116 учителів, з них 56 чоловіків (щоправда, 11 служило у війську, четверо знаходились у ворожій неволі у ході ведення українсько-польської війни) і 60 жінок, за національною приналежністю – 90 українців, 16 поляків і 10 євреїв [30; 20, с. 50–51]. Для порівняння, у сусідньому гуцульському Косівському повіті вир Першої світової війни і початок національно-визвольних змагань західних українців теж послабила стан шкільництва краю. Напередодні війни (1914 р.) у с. Жаб'є (нині – смт. Верховина Івано-Франківської обл.) функціонувало 6 шкіл і працювало 9 учителів, тоді як наприкінці 1919 р. – 3 школи з 3 учителями. На початок національно-визвольних змагань з 41 школи діяло 31. Напередодні розпаду Австро-Угорської імперії виконували освітню службу 94 учителі (46 українців, 45 поляків і 3 євреї), з початком творення української державності запрягли на вірність ЗУНР 46 українців, 9 поляків і 3 євреїв, прийнято на роботу 10 нових учителів (7 українців, 2 євреї і один німець). Не вистачало для праці 32 учителів [31]. На території Печеніжинщини на початок весни

1919 р. з 74 шкіл навчання велось лише у 7: «селяне дуже огірчені, що наука не відбувається». У с. Яблонів з шести учителів, які вели навчання, була тільки одна українка, всі інші – поляки і євреї [32].

Провідним педагогічним закладом повіту вважалась українська державна реальна школа у м. Снятин. Повітова шкільна рада вирішила українізувати цей навчальний заклад. На думку директора школи Івана Ґдулі, також пришвидшили цей процес відмова вчителів польської і єврейської національності запрягнути на вірність Українській державі. Повітова шкільна рада одногосно вирішила, щоб перші чотири класи закладу перевести на українську мову навчання, а «висші кляси» підготувати до такої зміни у наступному навчальному році. Натомість, польські педагоги мали намір з кінцем січня 1919 р. відновити навчання ідентичного польськомовного закладу. І. Ґдуля просив Державний Секретаріат освіти і віросповідань розв'язати питання паралельної двомовності навчального закладу на користь українців: заборонити відновлення навчання учнів польської національності. Ще одною проблемою цієї школи було те, що її колишній керівник Фоґль на початку національно-визвольних змагань західних українців у листопаді 1918 р. покинув м. Снятин (взявши коротку відпустку, поїхав до Тернополя; залишив керівництво закладу полякові О. Боровому). З остаточним встановленням української влади наприкінці листопада 1918 р. директором школи обрано І. Ґдулю, який не отримав від Фоґля і О. Борового відповідних коштів для утримання школи, зокрема на опалення і канцелярські потреби [16, арк. 47, 50, 50 зв.]. 29 січня 1919 р. відповідною постановою повітового комітету м. Снятин українську державну реальну школу перетворено в гімназію [16, арк. 60, 61 зв.]. На сім класів школи працювало лише п'ять українців (два євреї і один поляк відмовились обіймати посади у навчальному закладі) [16, арк. 50 зв.].

У Городенківському повіті протистояння з поляками в освітній сфері вирішено вольовими рішеннями повітової шкільної ради, яку очолював інспектор Володимир Кабарівський. До її складу також входили комісар Городенківського повіту Теофіл Окуневський, директор місцевої української приватної гімназії Антін Крушельницький (у 1919 р. – міністр освіти УНР), два педагоги від українського, по одному – від польського і єврейського (Мількер – управитель школи барона Гірша в м. Обертин) учительства, два представники від повітової ради і один від батьківського комітету.

У грудні 1918 р. повітовою шкільною радою прийнято низку рішень: мовою ведення навчання і діловодства у всіх школах, повітовій і місцевих шкільних радах є виключно українська; польська мова викладання може бути включена у навчальний процес, якщо цього захочуть батьки дітей; викладати можуть тільки ті учителі, які запрягнули на вірність Українській державі [11, арк. 2; 12, арк. 1]. На наступному засіданні повітової шкільної ради 27 січня 1919 р. розглядалось питання стану шкільництва у Городенківському повіті. Наголошувалось, що вдалося усунути представників польської національності в організації шкільної справи повіту, у кожному селі функціонували школи з українською мовою. Відзначалось, що перед листопадним зривом 1918 р. діяла 61 школа, з них у 45 (67 класів) навчання велось українською мовою; станом на січень 1919 р. – всі заклади українізовані. Щоправда, у листі шкільного повітового комісаріату м. Городенка до Державного Секретаріату освіти і віросповідань м. Станиславів від 1 лютого 1919 р. вказувалось, що у повіті з 56 шкіл (а не 61) функціонують 45; викладають 87 учителів, з них 59 українців, 22 поляки і 6 євреїв [12, арк. 1]. Керівники української влади краю навесні 1919 р. інформували, що культурно-освітнє життя у краї розвивається на високому рівні, наголошуючи, що «Поляки відносяться до всього що лиш українське – ворожо, за те Жиди прихильніше» [33].

Зі встановленням української влади у Товмацькому повіті у 65 населених пунктах («місцевостях») повіту функціонувало 73 школи, з них 6-класних – 5 навчальних закладів (працювало 39 вчителів), 4-класних – 9 шкіл (50 педагогів), 3-класних – одна школа (5 наставників), 2-класних – 19 закладів (60 вчителів), 1-класних – 39 шкіл (62 педагоги) [17, арк. 1, 2, 2 зв., 3, 5; 34]. Розпорядженням повітової шкільної ради 6-класну чоловічу і жіночу школи у Товмачі, 5-класну чоловічу і жіночу у Тисмениці і 4-класну чоловічу і жіночу в Отинії перетворювали на навчальні заклади змішаного типу з українською і польською мовою викладання. У школах сіл Хотимир, Нижнів, Угорники, Озеряни, Вікняни, Одаї і Слобідка Товмацького повіту запроваджувалась українська мова викладання, польська мова ставала обов'язковою з третього року навчання. Ліквідовувались навчальні заклади з польською мовою викладання у селах Делева, Горигляди, Гринівці, Лядське Шляхетське, Надорожна і Пшеничники Товмацького повіту. Польськомовними залишались школи у селах Тарновиця Пільна, Голосків (школа ім. Ф. Карпінського), його присілку Глибока, Молодилів і Богородичин. У всіх навчальних закладах Товмацького повіту державна українська мова викладання впроваджувалась як обов'язкова з третього року навчання у польських, німецьких та єврейських державних і приватних школах [35].

Польсько-українські суперечності на педагогічній ниві зводились до того, що з польської сторони відмовлялись присягати на вірність молодій українській державі. Зокрема, половина польських учителів Товмацького повіту не поставили підпис у заяві-«приреченні» (присязі) на користь української влади, всіх їх звільнено з учительських посад 31 грудня 1918 р. Серед

107 вчителів польської національності лише 37 згодились працювати на вірність Українській державі. Внаслідок цього з'явився брак учительських сил (не вистачало для викладання 50–60 педагогів), тому для вирішення цього питання запрошувались на роботу студенти університетів і навіть середніх шкіл, що закінчили шостий клас [36].

Однак зустрічались поодинокі випадки українсько-польської співпраці в освітній сфері. Снятинська повітова шкільна рада подбала про надання високої заробітної плати учителю польської національності з с. Тулухів Марцелію Жанковському, який сумлінно виконував педагогічну роботу [16, арк. 40, 41]. Державний Секретаріат освіти і віросповідань на прохання польської повітової ради у м. Коломия санкціонував у лютому 1919 р. відкриття польської приватної гімназії [13, арк. 10]. Місцевий повітовий комісар оцінив рішення державного відомства так: «Зі своєї сторони не маю нічого против дозволу приватної науки [...], однак не могли би на дальше бути салі науки декоровані образами Пілсудского та бібліотека мусіла би бути звільнена від ворожих нам творів». До того ж очільник Коломиї зауважив, що приватна гімназія налічує 500 учнів, з них лише 280 школярів польської національності [13, арк. 11].

Отже, у містечках і селах Покуття, попри нестачу вчителів-українців, українських підручників і учнівського приладдя, навчальний процес, як правило, не зривався у 1918–1919 навчальному році. Українська мова ставала обов'язковим предметом для вивчення з третього року навчання в усіх державних і приватних польських, єврейських і німецьких школах.

Єврейські політичні та громадські організації в краї в цілому займали позицію конструктивного нейтралітету до ЗУНР. Вони, об'єднані навколо Східногалицької єврейської національної ради, намагалися захистити насамперед власні національні інтереси, уникаючи прямого втручання у протистояння між українцями та поляками. Єврейське населення співпрацювали з місцевими органами управління та окремими державними структурами ЗУНР і навіть участі в них. Підтвердженням повноправності єврейського населення в західноукраїнській державі, в тому числі і на території Покуття, є лист пересічного читача коломиїської газети «Покутський Вістник», єврея за національністю: «Жиди в Українській державі є її правдивими громадянами, а тому держава не мусить допустити в нас жидівських розрух, які мається на великій Україні» [37].

У свою чергу, місцева українська влада толерантно ставилась до відкриття навчальних закладів єврейської громади. Товмацька повітова шкільна рада окремим розпорядженням виключила дітей єврейської національності з польської школи в Отинії і заснувала у містечку окрему школу з єврейською мовою викладання [38]. Плідно працювала єврейська чотирикласна школа барона Гірша в м. Товмачі, де навчалось 210 учнів. У навчальному закладі працювало шість педагогів: Фабіян Урман (директор), Жигмунт Бльох, Акіба Зільбер, Генрик Штернберг, Мендель Шехтер, Герц Фрайфогель, – усі вони записалися на вірність Українській державі. Українська мова викладалась починаючи з другого року навчання школярів [18, арк. 5–8 зв., 10–12]. Однак Державний Секретаріат освіти і віросповідань сповіщав навчальний заклад національної меншини про дотримання освітніх нормативно-правових документів ЗО УНР, визначення належного кваліфікаційного рівня педагогічних кадрів [18, арк. 8 зв., 9]. Окрім цього у місті за дозволом освітнього відомства ЗУНР функціонувала ще одна єврейська 6-класна школа для хлопчиків і дівчат. Невідомий дописувач станіславівської газети «Нове життя» за 22 грудня 1918 р. про відкриття цього закладу резюмував: «Від тепер не будуть товмацькі Жиди польщитися в народніх школах» [39].

Українсько-єврейська співпраця та польсько-українське протистояння набуло своєрідних форм в освітній сфері. Зокрема, у містечку Отинія Товмацького повіту наприкінці 1918 р. діти єврейської національності відмовились навчатись у польській школі, натомість, була утворена нова школа з єврейською мовою викладання [40]. В українській гімназії м. Товмач для школярів єврейської національності викладалась рідна мова, історія, основи іудейського віросповідання [18, арк. 26]. У Снятинській державній реальній школі дозволено вести навчання релігії іудейського віросповідання («науки релігії мойсеєвого віросповідання») учителю єврейської національності Мойсею Сандеку, який з казни Української держави з 1 вересня 1918 р. до кінця серпня 1919 р. мав би отримувати зарплату в обсязі 480 корон [16, арк. 35, 35 зв., 36, 37]. Єврейська громада м. Городенки виступила з проханням до повітової шкільної про надання дозволу відкриття єврейської школи «з викладовою мовою жаргоном» [11, арк. 2, 2 зв.].

Однак помічаємо факти і українсько-єврейського протистояння, не завжди українська влада йшла на зустріч домаганням єврейської громади в освітній сфері. Переживання були небезпідставними. Керівництво ЗУНР (ЗО УНР) у руслі творення майбутньої національної автономії для євреїв підтримували рішення про утримання шкільництва представників національної меншини державним коштом. Проте, на думку українських державних службовців, не було жодних гарантій, що у єврейських школах вільно викладатиметься українська мова і література, історія України [41].

З іншої сторони, Східногалицька єврейська національна рада вмотивовано захищала права національної меншини в культурно-освітній сфері, надсилаючи відповідні петиції до Державного

Секретаріату освіти і віросповідань. У листі від 16 лютого 1919 р. до дирекції реальної школи м. Снятин Державний Секретаріат освіти і віросповідань інформував, що місцева єврейська національна рада через посередництво Східногалицької єврейської національної ради внесла скаргу. У ній вказувалось, що керівництво снітинської школи не хотіло приймати заяви деяких учнів єврейської національності, мотивуючи, що такої народності не існує. Однак це суперечило пункту Маніфесту Української Національної Ради, в якій виразно говориться про євреїв як представників окремої нації. Головне освітянське відомство ЗО УНР рекомендувало у майбутньому дирекції школи брати це до уваги і приймати на навчання євреїв як носіїв відособленої нації [16, арк. 49]. У іншому зверненні Державного Секретаріату освіти і віросповідань до єврейської національної ради м. Коломия від 26 лютого 1919 р. на запит останньої про навчання єврейської гімназійної молоді [13, арк. 13] вказувалось, що справа організації навчальних закладів національних меншин належить до компетенції законодавчого органу ЗО УНР. Стверджувалось, що немає жодних перешкод у навчанні дітей єврейської національності в українських школах, адже у кожному із цих закладів працює кваліфікований учитель з івриту та національної історії [13, арк. 9].

Отже, будучи під впливом національного державотворення, жителі Покуття, активно включились у реформування освітньої сфери. Дотримуючись норм офіційного законодавства ЗУНР, були сформовані повітові шкільні ради, які відали організацією педагогічної справи краю. Незважаючи на труднощі у відновленні навчального процесу в освітніх закладах Покуття (відмова педагогів, переважно польської національності служити українській національній школі; низка учителів української національності знаходилась на фронтах українсько-польської війни 1918–1919 рр.), все ж вдалося налагодити навчання. Попри декларування органами влади ЗУНР (ЗО УНР) міжнародного миру, злагоди і партнерства, культурно-освітні процеси на Покутті проходили у формі українсько-польської конфронтації та намірів українсько-єврейського діалогу. Щоправда, спостерігаємо поодинокі випадки конфліктних ситуацій на українсько-єврейському освітньому полі, і, навпаки, зближення польського учительства з українським.

Список використаних джерел

1. Освітня політика // Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: Ілюстрована історія. – Львів; Івано-Франківськ: Манускрипт–Львів, 2008. – С. 398–410.
2. Розпорядок цілого Державного Секретаріату з дня 23. лютого 1919 р. про спосіб складання стемплевих та безпосередніх належитостей // Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 1919. – 2 марта. – Вип. 3. – С. 21–22.
3. Ступарик Б. М. Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.) / Б. М. Ступарик. – Івано-Франківськ, 1994.
4. Віднова шкільництва // Нове життя. – 1919. – 31 січня. – Ч. 23. – С. 1.
5. Закон з дня 15. лютого 1919 р. про уживане мови у внутрішнім і втішнім урядованню державних властей і урядів, публичних інституцій і державних підприємств на Західні Области Української Народної Республіки // Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 1919. – 2 марта. – Вип. 3. – С. 12.
6. Розпорядок Державного Секретаріату просвіти і віроісповідань з дня 24. лютого 1919 р., відносно заведення української викладної мови у державних, середних школах // Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. – 1919. – 2 марта. – Вип. 3. – С. 25.
7. Великочий В. Національно-політичні процеси на Покутті в період ЗУНР / В. Великочий // Коломия давня і нова: міська цивілізація в історії та культурі / Матеріали регіональної науково-теоретичної конференції, присвяченої 600-річчю надання Коломії магдебурзького права, Коломия, 27 жовтня 2005 р. / За ред. І. Монолатія. – Коломия: Вік, 2005. – 200 с. – С. 77–91.
8. Тищик Б., Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. (До 75-річчя утворення і діяльності) / Б. Тищик, О. Вівчаренко. – Коломия: Вік, 1993. – 120 с.
9. Український народ! // Діло. – 1918. – 2 листопада.
10. Як маємо заховувати ся супроти Поляків і Жидів, що мешкають у межах нашої держави // Покутський Вістник. – 1918. – 10 падолиста. – Ч. 1. – С. 4.
11. Центральний державний історичний архів України в м. Львові (далі – ЦДАЛ України), ф. 667, оп. 1, спр. 18, 7 арк.
12. ЦДАЛ України, ф. 667, оп. 1, спр. 19, 11 арк.
13. Там само, спр. 44, 19 арк.
14. Там само, спр. 61, 14 арк.
15. Там само, спр. 79, 6 арк.
16. Там само, спр. 80, 76 арк.
17. Там само, спр. 98, 7 арк.
18. Там само, спр. 99, 29 арк.
19. Від Редакції // Покутський Вістник. – 1918. – 10 падолиста. – Ч. 1. – С. 1.
20. Фодчук С. Народне шкільництво в Снятинщині (за української влади) / С. Фодчук // Відновлення Української Держави 1918 року. Збірник матеріалів із поясненнями і вступним словом зладив Михайло Бажанський. – Дітройт: Бібліотека видавництва «Снятин», число 4, 1979. – С. 50–54.
21. Бачинський М. Шкільництво Городенщини / М. Бачинський // Городенщина. Історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – 872 с. – С. 87–88.
22. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Керівник авторського колективу й відповідальний редактор О. Карпенко. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. – 627 с. – С. 228–259.
23. Монолатій І. Коломия в часи Західно-Української Народної Республіки / І. Монолатій. – Коломия, 2000. – 80 с.
24. Монолатій І. С. «Тяжко впасти у кайдани, умирати в неволі – а ще гірше спати, спати і спати на волі» (до початків українсько-єврейського діалогу на Покутті у контексті становлення Західноукраїнської Народної Республіки) / І. С. Монолатій // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Диво, 2000. – Вип. XII. – С. 50–59.
25. Боровик А. Розробка теоретичних основ реформування загальноосвітньої школи в Україні за часів Української революції (1917–1920 рр.) / А. Боровик // Сіверянський літопис. – № 10. –

С. 5–10. 26. Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад – грудень 1918 року) / О. Павлишин // Україна модерна. – Львів, 1999. – Ч. 2–3. – С. 132–139. 27. Життя Покуття. Розпорядок у справі навчання // Покутський Вістник. – 1919. – 12 січня. – Ч. 3. – С. 3. 28. Урядові справи. Шкільне урядове розпорядження // Покутський Вістник. – 1918. – 29 грудня. – Ч. 14. – С. 2. 29. Українські справи. Українізація шкільництва // Покутський Вістник. – 1918. – 19 грудня. – Ч. 11. – С. 2. 30. Життя Покуття. Народне шкільництво в снятинському повіті // Покутський Вістник. – 1919. – 20 січня. – Ч. 31–32. – С. 7. 31. Життя Покуття. Шкільництво в Косівщині // Покутський Вістник. – 1919. – 4 мая. – Ч. 37. – С. 2. 32. Вісти Коломийської Філії Центрального Інформаційного Бюро при Директорії Укр. Народн. Республіки. Агентура-Яблонів, 21.ІІІ. с. р. // Новини. Інформаційний щоденник. – 1919. – 21 марта. – Ч. 8. – С. 2. 33. Життя Покуття. Із Городенки // Покутський Вістник. – 20 марта. – Ч. 22. – С. 3–4. 34. Ч. 55 Шкільні справи // Товмацькі Вісти. Орган повітового комісаріату Української Національної Ради в Товмачі. – 1919. – 24 (11) січня. – Ч. 2. – С. 2. 35. Шкільні справи. Ч. 2580. Зарядження пов. шкільн. ради // Товмацькі Вісти. Орган повітового комісаріату Української Національної Ради в Товмачі. – 1918. – 5 грудня. – Ч. 4. – С. 3–4. 36. Телеграми і вісти. У Товмачі // Покутський Вістник. – 1919. – 19 січня. – Ч. 5. – С. 3. 37. Покутський Вістник. – 1919. – 16 марта. – С. 2. 38. Ч. 2693 Зарядження Повітової шкільної Ради // Товмацькі Вісти. Орган повітового комісаріату Української Національної Ради в Товмачі. – 1918. – 27 грудня. – Ч. 6. – С. 1. 39. Новинки. Перша жидівська школа [у Товмачі] // Нове життя. – 1918. – 22 грудня. – Ч. 22. – С. 4. 40. Телеграми і вісти. Повітова шкільна Рада в Товмачі // Покутський Вістник. – 1919. – 19 січня. – Ч. 5. – С. 3. 41. Замітки про жидівську школу // Нове життя. – 1919. – 24 марта. – Ч. 68. – С. 2.

Андрей Королько

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ЖИЗНЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ НА ПОКУТЬЕ ПЕРИОДА ЗУНР (1918–1919 ГГ.)

В статье рассмотрено образовательная жизнь национальных меньшинств на Покутье периода Западно-Украинской Народной Республики (1918–1919 гг.): освещено отношение государственных органов края к польскому образованию; проанализировано украинско-польское противостояние в формировании национальной образовательной системы ЗУНР; показано примеры украинско-польского и украинско-еврейского сближения в сфере образования. В результате выполненной работы автор пришел к выводу, что, несмотря на декларирование органами власти ЗУНР (ЗО УНР) межнационального мира, согласия и партнерства, культурно-образовательные процессы на Покутье проходили в форме украинско-польской конфронтации и намерений украинско-еврейского диалога.

Ключевые слова: Покутье, образование, школа, Государственный Секретариат образования и религии, поветовый школьный совет.

Andrii Korol'ko

EDUCATIONAL LIFE OF NATIONAL MINORITIES IN THE WUPR PERIOD (1918–1919)

In the article it is observed educational life of national minorities in Pokuttia during the Western Ukrainian People's Republic period (1918–1919): the attitude of public local authorities towards Polish school system is highlighted; Ukrainian-Polish confrontation in shaping the national educational system in the WUPR is analyzed; examples of Ukrainian-Polish and Ukrainian-Jewish rapprochement in the field of education are shown. As a result of research work author came to the conclusion that, despite declaring international peace by the WUPR authorities, harmony and partnership in educational processes in Pokuttia were held in the form of Ukrainian-Polish confrontation and intentions of Ukrainian-Jewish dialogue.

Key words: Pokuttia, education, school, State Secretariat for Education and Religion, district school council.